

Bartra, R. (2019). *La Melancolía Moderna*. Valencia: PRE-TEXTOS.

Miguel GalianaSteinbrüggen¹

És realment usual percebre la malenconia en els nostres temps? Com a tantes altres obres, la major tasca que avui ens convoca és aconseguir que ens posicionem al respecte abans que l'experiència literària acabi. Ja en la seva avançada maduresa, Roger Bartra ha aconseguit el que tot amant de la història i les lletres anhela. Sabem el difícil que és mantenir un equilibri entre estil i substància quan es tenen els dits sobre el teclat, perquè ja són massa les vegades en què els excessos literaris ens han provocat dificultats interpretatives. No obstant això, Bartra, seguint els passos estilístics i estructurals de Walter Benjamin, no ha perjudicat la seva impecable reputació com un intel·lectual d'allò més informat i fiable. No s'ha d'entorpir el títol d'aquesta lectura encasellant-la en un moviment o una disciplina concreta: Bartra és un excel·lent antropòleg i la seva obra ha de ser entesa simplement com una reflexió compartida entre lector i autor en la qual junts visitaran joies, sovint ocultes, de la nostra cultura. Podrà sentir-se moltes vegades la llunyania respecte a l'escriptor al parlar d'obres d'art, de personatges històrics i, al cap i a la fi, de fets, però gairebé sempre tornarem a trobar-nos amb l'inevitable caràcter de l'escriptor entre les línies. Molts han vist en les seves temàtiques algunes de les emergències sobre les quals el pensament actual ha de detenir-se, uns altres veuen només un capítol més de les crítiques a la modernitat que porten fent-se des de fa més

¹maikigs96@gmail.com

d'un segle. observem per què, tant per a uns com per als altres, La Malenconia Moderna pot ser igualment una experiència enriquidora.

La malenconia és un objecte d'estudi inestable fins i tot per a un historiador de les idees. A vegades, terrible; altres preciosa; però sempre amarga. Bartra ens recorda en les seves primeres pàgines que ja és veterà en aquest camp, i a grans trets defineix la motivació del seu present assaig. L'al·legoria del riu negre amb la qual el llibre dona començament mostra àgilment com aquest sentiment no desapareixerà mai, acompanya a l'home des de l'inici de la seva existència i, en moltes ocasions, el submergeix en ella. No obstant això, el diagnòstic d'aquest estat d'ànim en la modernitat és el que genera una gran preocupació per a l'autor. Els humors negres, l'egolatria i la solitud són fàcils de percebre quan un alça la vista més enllà dels seus automatismes. L'escriptor no allargarà en excés la seva reflexió, però ens oferirà ser el nostre Virgili en un breu viatge a través de les majors materialitzacions que ha tingut la malenconia tant a nivell biogràfic com en representacions artístiques.

Alguns d'aquests exemples de nostàlgies famoses es veuen reflectits en clàssics de la cultura universal bastant coneguts: trobem la malenconia en el corb de Poe, en la vida de Kierkegaard o en els atacs de nostàlgia de Churchill. No obstant això, molts d'aquests casos són menys paradigmàtics, com en el de la vida i obra de Hopper. Bartra mostra una fotografia d'aquest mal vist des de perspectives diferents i molt suggeridores: la solitud d'una dona que se sent objecte per a un artista, el dolor de saber que mai més veuràs a la difunta estimada, la tristesa després del coit o la solitud que se sent en estar en un entorn immens davant el qual un se sent diminut. Com representem aquests moments en l'art? Com fem que la pintura expressi un sospir o la poesia un moment de desesperació? Per què ens veiem empesos a vomitar aquesta amargor? Aquestes són preguntes que un s'ha de repetir en cada capítol.

Voluntària o despreocupadament, Bartra i Kierkegaard coincideixen en molts punts: tots dos es qüestionen, per exemple, si és aquest antic mal realment una desgracia per a aquell que ho pateix o, més aviat, una estranya benedicció que es transforma fàcilment en art en ser expressat. Així mateix, tots dos coincideixen al dir que la malenconia és una experiència que es viu individualment i que li permet a un afirmar-se de nou com la seva pròpia identitat. El jo tan exagerat dels artistes té com a combustible aquest mal, la seva tragèdia és el veure com sempre que s'expressen les seves penes, el

públic respon amb els aplaudiments i elogis típics dels qui han contemplat bellesa. Sense voler, demanen a l'artista que continui patint.

Cal indicar quin és l'interès d'aquesta obra fins i tot per aquells que repugnen la temàtica general d'aquesta, perquè entenc que molts estiguin farts d'observacions llunyanes i sovint massa poètiques que es fan sobre la crisi cultural que es viu o es creu viure des de fa ja molt temps. Majoritàriament no hi ha una resposta satisfactòria per a aquests lectors, ja justificadament farts de les lamentacions modernes i d'abocar llàgrimes sobre la humanitat i la seva història. Podríem preguntar-los irònicament i una mica maliciosament què més no els interessa. Hauríem de deixar-los de parlar de religió o de política perquè també els avorreix? No és per a tots igual de tediós continuar donant voltes a aquestes monòtones qüestions? Possiblement sí. No obstant això, s'ha de perseverar, ja que no es pot fingir que el problema és inexistent. Les preguntes per la nostra època no acaben amb el cansament d'alguns i, mentre hi hagi malestar cultural, continuaran corrent rius de tinta.

El que pot interessar fins i tot als indiferents és l'elecció i, sobretot, les crítiques d'art que conté la pròpia obra. Bartra aconsegueix vincular aquests exemples de manera excel·lent amb la temàtica global de l'assaig. Així, el mínim que ens pot aportar aquest llibre és un excel·lent descobriment artístic de pintors i escultors de culte que, molt sovint, no s'estudien en les exemplificacions paradigmàtiques d'un estil, però que tot i això sí que són referents en l'expressió del sentiment que ens ocupa. El tema no ha d'impedir en cap cas el plaer d'observar com les paraules de Bartra acompanyen a la imatge i permeten al lector submergir-se en quadres, dibuixos i escultures en les quals entra fred i surt versat en elles.

Si algun retret se li pot fer al text és la confusa relació que pot tenir, a vegades, amb el seu títol. Si bé la malenconia està tan present com és d'esperar, la modernitat manté una posició massa implícita i llunyana durant la major part del text; l'autor poques vegades parla directament d'ella, encara que remet a aquesta constantment durant l'assaig. Es pot pensar en alguna ocasió que l'assagista no vol sostenir conclusions fermes i planteja els seus arguments des de l'objectivitat més estricta, encara que també és cert que les imatges i símbols són sovint tan evidents que és inevitable a vegades no donar per descomptat conclusions que el llibre no mostra.

Per a finalitzar, seria el més just comentar un dels fragments més destacables del llibre: el comentari de l'obra de Giorgio de Chirico, que es troba en el capítol genialment titulat "Solituds urbanes". És la part més perfecta de l'obra i la que més acosta a l'assagista a aconseguir el propòsit que el títol té de bon principi. Es tracta d'una mostra d'idees tan magistralment pintades que fan insignificant l'anterior crítica, ja que la prosa de Bartra i les representacions de majestuoses ciutats buides semblen parlar-li al lector amb una única veu que il·lustra amb elegant cruessa el devastador abandonament que afecta a milers de milions d'individus que, llançats a la vida urbana, dilueixen la seva identitat entre rius i afluents humans que, cada cop més, tenen nostàlgia de quan sabien dir jo.